

Narůstající úloha subjektivního faktoru v procesu realizace strategické linie XVII. sjezdu KSČ v ČSLA

Doba, která uplynula od XVII. sjezdu Komunistické strany Československa a celarmádního stranického aktivu, byla spojena s usilovnou prací převážné části příslušníků ČSLA a občanských pracovníků vojenské správy k naplnění požadavku sjezdu, aby Československá lidová armáda byla všestranně politicky a odborně připravená a materiálně zabezpečená k zajištění spolehlivé obrany socialistické výstavby a mírového života našeho lidu.

Velení ČSLA vydáním řady rozkazů a nařízení vytvořilo základní předpoklady pro realizaci strategické linie urychlení. Hlavní politická správa, politické orgány ČSLA a stranické organizace rozvinuly ideologickou a organizační práci k pochopení podstaty nového myšlení v podmínkách vojenského organismu, k prohloubení socialistického charakteru naší armády, ke zvýšení úrovně bojové a mobilizační pohotovosti, kázně a organizovanosti. Usilují o nejtěsnější sepeřtí teorie s praxí ve všech oblastech činnosti armády.

Úspěchy i neúspěchy, se kterými se setkáváme při plnění strategické linie XVII. sjezdu KSČ v armádě, jsou do značné míry závislé na tom, jak hluboce byly pochopeny a v praxi využity podněty XVII. sjezdu KSČ, XXVII. sjezdu KSSS, celarmádního stranického aktivu i dalších významných

vojenskopolitických dokumentů o nutnosti aktivizace lidského činitele v armádě.

Bez aktivní účasti člověka, jako uvědomělého uskutečňovatele těchto revolučních přeměn, by zůstaly vytyčené úkoly nesplněnými ideály a tužbami. Myšlenky V. I. Lenina o tom, že „... čím hlubší je převrat, který chceme provést, tím více je třeba vzbudit o něj zájem a uvědoměly poměr k němu, přesvědčit o jeho nutnosti další a další milióny a desetimilióny...“ (Lenin, V. I.: VII. všeruský sjezd Sovětů. Spisy, sv. 31, Praha 1955, s. 499) jsou platné a velmi aktuální i pro realizaci hlavních úkolů celarmádního stranického aktivu. Vyjadřuje to ostatně i jeho požadavek zvýšit kvalitu naplňování výchovného poslání armády, jejímž cílem je, aby vojenská služba ještě více přispívala k politickému, odbornému a charakterovému vyzrání mladých lidí, k jejich formování jako obětavých budovatelů a přesvědčených obránců socialismu.

Přes pozitivita, dosahovaná v této oblasti, zůstává dosud v nejednom případě problémem rozpracování těchto úkolů na konkrétní podmínky útvarů, jednotek i jednotlivců a jejich realizace.

Jejich „osud“ je v rukou subjektu vojenství — velitelského sboru, který je garantem a realizátorem vojenské politiky

strany v armádě. Na velitelském sboru, jeho uvědomělosti, pracovních schopnostech a připravenosti bude záležet, zda získá pro tuto politiku masy vojáků, kteří konečnou rozhodnou, zda se cíle a stra-

nické záměry sjezdu stanou zdrojem širokého proudu konkrétních činů, které budou v každém článku naší společnosti znamenat posun kupředu, přinášet praktické důsledky.

Jedním z metodologických východisek analýzy podstaty společenského vývoje i jeho základních hybných sil je správné pochopení subjektu a objektu a jejich vzájemného vztahu. Obecné teoretické závěry o subjektu-objektovém vztahu mají význam i pro analýzu specifické formy společenské praxe spojené s vojenstvím.

Marxisticko-leninská teorie překonává v této oblasti jednostrannosti jak předmarxisticko-materialistické, tak i idealistické filozofie. Předmarxistický materialismus považoval za objekt přírodu, za subjekt reálného, ale izolovaného člověka, který je schopen poznávat svět.

Idealistická filozofie spojovala subjekt s aktivitou, kterou však také pojímala abstraktně, jen jako poznávající činnost.

Revoluční převrat marxismu v pojetí subjektu a objektu je v tom, že chápe subjekt a objekt jako kategorie od sebe neoddělitelné, souvztažné, základem jejich vzájemného vztahu je společenskohistorická praxe. V obecné podobě lze za **subjekt** považovat nositele cílevědomé činnosti, za **objekt** přírodní a sociální jevy materiální i duchovní povahy, na které je tato činnost zaměřena. Kategorie **subjektivní faktor** (činitel) odráží činnost subjektu, lidského činitele, lidových mas. Subjektivním faktorem v marxisticko-leninské teorii je označován společenský člověk, jako nositel poznávacích schopností a funkcí, který je nejen teoretický, ale i prakticky činný. Tento subjekt je konkrétně historicky determinován dosaženým stupněm vývoje společnosti, zvláště výrobních sil a výrobních vztahů, stupněm společenského poznání a rozvinutosti sociálního života. Svou aktivitou, prací působí subjekt na materiální svět, ve kterém se svou aktivitou zpědměňuje, objektivizuje svou subjektivitu a současně přetváří, mění sám sebe. Materiální, na vědomí subjektu nezávislý svět, se pro něj stává objektem do té míry, do jaké si konkrétně subjekt tento svět praktickou a teoretickou činností osvojuje.

Subjektivní faktor v pojetí marxisticko-leninské teorie není abstraktní. Je individuální nebo kolektivní. V obecné podobě představuje jednotu tří strukturovaných úrovní a s ní spojených aktivit: individua,

sociálních skupin, tříd, stran, národů a států nebo celé společnosti.

Lidové masy jako subjektivní faktor jsou tvůrcem dějin. S jejich aktivitou neodmyslitelně souvisí činnost jednotlivých osobností, a to „historicky významných osobností“, „poznávacích“ trvale dějiny, „významných“ osobností jednotlivých oblastí společenského života a jednotlivce jako osobnosti.

Rozhodující, avantgardní složkou subjektivního faktoru v socialistické společnosti je marxisticko-leninská strana, která jako vedoucí síla společnosti, řídící se vědeckou teorií, zabezpečuje nejen na úrovni společnosti jako celku, ale i ve všech strukturálních prvcích politického systému politické společnosti proces výstavby socialistické a komunistické společnosti.

V souvislosti s těmito teoreticko-metodologickými přístupy marxisticko-leninské filozofie k subjektu je nutné odpovědět ještě na jednu otázku. Je subjektivním faktorem každý člověk, který projevuje teoretickou a praktickou aktivitu a poznává společenský život bez ohledu na to, zda je toto působení progresivní nebo regresivní? Jsou subjektivním faktorem jak pokrokové, tak i reakční třídy, sociální skupiny či osobnosti?

Tato problematika je v současné době velmi aktuální proto, že za významnou osobnost, tvůrce dějin a společenského vývoje se v nejednom případě vydávají nejen představitelé reakčních tříd, ale i lidé, kteří svou činností konzervují přežilé zastaralé vztahy a poměry a objektivně brání společenskému pokroku.

Klíčem k řešení problému je materialistické pojetí dějin. Dějiny společnosti jsou přírodně historickým procesem, procesem objektivně nutným, zákonitým. Lidský činitel jako „zdroj“ může být objektem a subjektem dějinného vývoje.

Je-li vědomá teoretická a praktická aktivita lidského činitele v souladu s objektivními potřebami společenského vývoje, stává se tento subjektivním faktorem dějin.

Avšak lidé, sociální skupiny i třídy mohou vědomě trvale nebo dočasně působit svou činností proti objektivním zákonitostem.

tem společenského vývoje, negativně ovlivňovat společenský vývoj, bránit společenskému pokroku. Takový lidský činitel není tvůrcem dějin, byt je negativně dočasně poznamenává. Vstupuje proto do lidské historie jako nositel regrese, deformovaného, falešného vědomí — jako pseudosubjekt.

Jeho subjektivistické nebo voluntaristické snahy nejsou životaschopné, plně realizovatelné, protože jsou v rozporu s dějinným vývojem. Představitel této aktivity se stává brzdou společenského pokroku. Jejich „pseudoaktivita“ je dříve nebo později překonána společenským vývojem, jehož aktérem je subjektivní faktor, který si uvědomuje a také realizuje své společenské (třídní) zájmy.

Dějinný vývoj však není bezrozporný. Subjektivní faktor, který usloval v dějinách o přeměnu historické možnosti ve skutečnost, v nejednom případě jednal živelně. Teprve se vznikem marxismu je pro subjektivní faktor [dělnickou třídu vedou marxisticko-leninskou stranou] typický kvalitativně vyšší typ uvědomělosti, založený na poznání objektivních zákonitostí společnosti, který se promítá jak do poznávacího, tak realizačního procesu. Avšak i za socialismu není aktivita subjektivního faktoru v konkrétně historických podmínkách bezrozporná. To platí v plné šíři i o činnosti subjektivního faktoru v ČSLA.

Subjektivním faktorem, o jehož formování v ČSLA jde, jsou ti příslušníci armády a vojenské kolektivy, kteří respektují konkrétní historickou situaci i podmínky a v praktické činnosti dosahují výsledků, které jsou pro upevňování bojové pohotovosti a obranyschopnosti ČSLA žádoucí.

V souvislosti s řešenými problémy, kdo je a není subjektem, vystupují i jiné aspekty této aktuální problematiky. Hovoříme-li o subjektivním faktoru vojenství, abstrahujeme od skutečnosti, že není nadčasový, abstraktní, ale dobový, konkrétně historicky určitý, individuální nebo kolektivní. Jde vždy o konkrétního jedince, velitele, technika, politického pracovníka, vojáka základní služby, praporečníka, důstojníka nebo generála, stranickou a svazáckou organizaci, anebo jednotku, útvar, svazek apod., kteří v konkrétních podmínkách, objektivních i subjektivních, realizují zcela konkrétně na různých stupních vojenskou politiku strany.

Na vzájemných vztazích mezi vojáky a veliteli závisí výrazně plnění úloh subjektivního faktoru vojenství, závisí také prakticko-realizační úspěchy. Velitelský sbor plní v těchto vztazích vedoucí roli.

Stává se subjektivním faktorem natolik, nakolik má schopnost tvůrčím způsobem realizovat vojenskou politiku strany, tj. trvale vědecky analyzovat objektivní i subjektivní podmínky pro vycvičení a výchovu jednotek, nalézat optimální řešení při plnění úkolů bojové a politické přípravy formami a metodami, přibližujícími se bojové situaci, vychovávat, organizovat a vést podřízené k praktickému plnění úkolů.

Jaké úkoly a problémy vystupují v **procesu přeměny lidského faktoru v ČSLA v subjektivní faktor** v armádě? V boji za rozvoj osobnosti v armádě vystupuje jako prioritní úkol probojovat rozhodný obrát ve vědomí a myšlení všech příslušníků armády. Analýza situace v dokumentech XVII. sjezdu KSČ a XXVII. sjezdu KSČS ukazuje, že žijeme v přelomovém charakteru doby jak z mezinárodně politického, vnitropolitického, tak i vojenskopolitického a vojenskotechnického hlediska. Soudobá lidská civilizace dospěla do stadia, kdy do popředí vystupuje řada nových problémů, vyžadujících nová řešení. Platí to i o životě v naší armádě jak v oblasti politickovychovné, všeobecně vzdělávací, vojenskoodborné a technické, tak i v oblasti psychologické přípravy, výchovy ke kázní i v řídicí a organizační činnosti.

Narůstající úloha subjektivního faktoru je spojená s potřebou rozvoje společenské aktivity subjektu vojenství. Socialistická společnost vytváří podmínky pro kvalitativně nový typ společenské aktivity, založené na znalostech její správné orientace a na socialistickém uvědomění. Jejím univerzálním regulátorem se stává marxisticko-leninský světový názor, který vtiskuje aktivitě subjektivního faktoru tvůrčí charakter.

Jestliže z hlediska přípravy subjektivního faktoru ČSLA klademe na první místo politickovychovnou oblast, není to nahodilé. Společensky žádoucí aktivitu projevuje člověk uvědomělý a přesvědčený. Přesvědčení „nelze naučit“, každý člověk se k němu musí dopracovat na základě vnitřní aktivity a rozumového poznání. Cílevědomá ideologická práce formuje myšlení, názory a postoje vojáků a zaměřuje jejich aktivitu společensky žádoucím směrem. Proto požadavek, formulovaný celarmádním stranickým aktivem, že hlavním cílem ideologického působení nadále zůstává utváření a upevňování marxisticko-leninského světového názoru vojáků, socialistického vlastnictví, proletářského a socialistického internacionalismu, uvědomělého vztahu k výkonu vojenské služby, je klíčový.

Za prvořadý požadavek v aktivizaci lidského faktoru v oblasti ideologické práce považuje aktiv dosáhnout toho, aby každý voják pochopil závěry XVII. sjezdu KSČ, klíčové úkoly její politiky, především strategii urychlení sociálně ekonomického rozvoje, požadavky na zabezpečení obrany země, aby znal, co je třeba k jejich splnění udělat a jak se na tom má osobně podílet.

Velitelský sbor musí věnovat pozornost hlubšímu osvojení si leninského stylu práce při výchově, vedení, aktivizování a mobilizaci podřízených a řízení vojenských kolektivů. Rovněž prohloubení předpokladů pro analýzu měnících se mezinárodně politických, vnitropolitických a vojenských podmínek, schopností nalézat odpovídající přístupy k vědeckotechnickému rozvoji, k řešení sociálních, politických a vojenských úkolů, k využívání vojenské vědy pro řešení aktuálních problémů vojenské teorie a praxe je pro velitele nevyhnutelné.

Zanedbatelná není ani hodnotová orientace velitelů, která je výrazem uvědomělého postoje příslušníků armády ke společnosti, službě v armádě, vojenskému kolektivu i sobě samotnému. Je založena na poznání a ztotožnění se s hodnotami obrany socialismu a s úsilím o jejich dosažení.

Z morálně politických vlastností velitelů vystupují do popředí obětavost a důslednost při prosazování vojenské politiky strany, spojování komunistické stranickosti s vojenskoodbornou kompetencí, náročnosti s taktickým jednáním.

Naplnění požadavku nového myšlení a nové praxe je nutně spojeno s jednotou slov a činů, ideologické a organizační práce velitelů.

Kvalitativně nové nároky jsou kladeny na **všeobecně vzdělávací, vojenskoodbornou a technickou přípravu** velitelského sboru naší armády.

Zvyšující se nároky na kvalifikaci důstojníků se dotýkají proměn všeobecných kvalifikačních požadavků, společných pro všechny důstojníky, proměn profesionálních kvalifikačních požadavků, tvořících nadstavbu všeobecných požadavků v závislosti na jednotlivých profesích důstojníků a stupních velení, tak i proměn specifických kvalifikačních požadavků, doplňujících všeobecné a profesionální nároky o požadavky, vyplývající z konkrétních potřeb útvarů nebo vojenských zařízení.

Na XXVII. sjezdu KSSS, XVII. sjezdu KSČ a celoomádním stranickém aktivu byla věnována značná pozornost vlivu vědeckotechnického pokroku na proměny přípravy subjektivního činitele vynucené

jeho metodologickou přípravou. Osvojení si základů vědecké metodologie našimi veliteli je spojeno s poznáváním výzkumných a interpretačních metod jednotlivých věd, s osvojením si schopnosti samostatného zkoumání, zpracování dat a jejich interpretace.

Metodologickou přípravou velitelů chceme dosáhnout toho, aby učinili z vědy nástroj života, sílu, o kterou se budou opírat v každodenní činnosti tak, že budou využívat vědeckých poznatků v praxi, zkoumat praxi za pomoci vědy a že se budou opírat o vědu při řešení všech politických, výchovných a vojenskoodborných problémů jako o nástroj poznávání a přetváření života v armádě v duchu závěrů celoomádního stranického aktivu a vojenskopolitických dokumentů v ČSLA.

Z naznačených souvislostí vyplývá, že nové myšlení nelze spojovat jen s oblastí sociálně ekonomickou a politickou. Postihuje všechny oblasti vzdělání a výchovy. Nové myšlení vyplývá z charakteru současné vědy, odrážející reálné přírodní, společenské, technické a vojenské proměny. V současné době se podstatně rozšiřují oblasti vědeckého zkoumání na stále nové oblasti, významné pro život i vojensství. Za pomoci moderní techniky se zdokonaluje výzkumný aparát, metodologie věd. Vědy překonávají v nejednom případě svou atomizaci, prohlubují si interdisciplinární přístupy ke zkoumání všech přírodních, společenských i vojenských jevů a procesů.

Komplexní postižení kvalitativně nového obsahu, metod i metodologické přípravy je jedním z podstatných faktorů aktivizace subjektivního faktoru vojenství. Vnitřní přesvědčení příslušníků armády o nutnosti prohlubování společenské aktivity, znalost jejího zaměření, forem a metod, je základním předpokladem toho, aby se stala socialistickou hodnotou svými výsledky a projevem vnitřní uvědomlosti aktérů této aktivity.

Má-li být velitel politickým vedoucím, vychovatelem a rozhodujícím činitelem vojenskoodborné přípravy podřízených, musí mít společenskovědní, vojenskoodborné, metodologické, pedagogické, psychologické, mravní, kulturní vědomosti, volní vlastnosti a předpoklady pro tuto výchovu.

Má-li voják efektivně využívat bojovou techniku, musí ji dokonale ovládat a udržovat ji trvale bojeschopnou.

Požadavek růstu všestranného vzdělání a uvědomlosti je jistě základním předpokladem aktivizace subjektivního faktoru vojenství. Vzdělání a věda patří k hlavním akceleračním posilováním dějnotvorné čin-

nosti lidí. Jeho realizace však předpokládá: stanovit na základě konkrétní analýzy, ve kterých oblastech je nutné prohloubit nebo změnit systém vojenskodborné přípravy velitelů i vojáků podle požadavků soudobé praxe a vytvořit pro její realizaci adekvátní materiální, časové a prostorové podmínky.

Prohlubování úlohy subjektivního činitele v armádě však nelze zjednodušeně spojovat jen se znalostními a uvědomělymi faktory. Významnou úlohu při jeho realizaci plní i **objektivní podmínky**.

Charakteristickým rysem společenské atmosféry po XVII. sjezdu KSČ, celoarmádním stranickém aktivu, 4. a 5. zasedání ÚV KSČ je i v armádě snaha o vytvoření příznivých politických, ekonomických, ideologických, sociálních i kulturních předpokladů pro rozvoj iniciativy a aktivity všech příslušníků armády. Celospolečenské poměry spojené s urychlením sociálně ekonomického rozvoje naší společnosti, zdomakalování společenských vztahů, prohlubování socialistické demokracie a sociální politiky, upevňování socialistického způsobu života příznivě ovlivňují i procesy v armádě.

Poznámenávají i přístup příslušníků armády k plnění úkolů, mají vliv na formy a metody používané k zabezpečení jednotného vojenského režimu, sladění činnosti i na úsilí o účelný způsob života socialistické armády.

Stejně pozitivně působí opatření ke zkva-

litnění řídicí a organizační práce, ke kázní a upevnění vojenského režimu, ke stabilizaci kádrů na základních a středních funkcích, k volnému času i opatření v materiální a sociální oblasti, která vytvářejí podmínky pro sledování společenských a individuálních zájmů v podmínkách armády.

Z těchto skutečností vyplývá, že i subjekt v armádě je nejen produktem prostředí, ale i jeho tvůrcem. I vojenské prostředí vychovává. Nic nevychovává lidi tak účinně, jako smysluplná organizovanost, pořádek a přesnost v činnosti a pozornost věnovaná pracovním a životním podmínkám. To je neefektivnější a neúčinnější objektivní prostředek. Jen samotná slova nic nezmohou. Největším prohřeškem, oslabujícím výchovné působení, je rozpor mezi teorií a praxí, slovy a činy, byrokratismus, administrování, nedostatky v režimu života, ve vztazích mezi vojáky, v zabezpečení lidí, přehlížení nedostatků, vysoká náročnost a neúcta k podřízeným, řízení založené na autoritě síly a ne na síle autority.

Účinný boj za upevnění socialistických vztahů v armádě, za organizovanost, kázeň, sociální spravedlnost, upevňování leninského stylu a metod práce v každém vojenském kolektivu je předním úkolem velitelů, politických pracovníků, stranických a svazáckých organizací, jež mohou vytvářet optimální podmínky pro aktivizaci subjektivního faktoru při realizaci strategie urychlení v podmínkách armády.